

Говори се чешће о баналности спољашњег човека животова. Али људи налазе начина да и у унутрашњи живот унесу баналност. Ако нам је добро испуњено се гордошћу нионам није добро испуњено се поништеношћу. Проста народна песма нас опомиње на религиозни морал: у добру се не понеси а у злу се не поништи. Нису то лаке ствари ни баналне ствари. Једаред немамо смерности други пут немамо скрушености. Нико се не сећа смрти дом је здрав и моћан. Нико се кад је болестан и невољан не сећа да је имао и здравље и моћ. Колико их је међу деветинама хиљада људи к њи имају напор да сваки дан њици одузму од баналности. Колико их је који теже да разум доведу у склад са осећањима која су дубља од разума. Колико их је који нада све што знају и умеју и раде негују једну сасвим посебну медитацију полако полако израђују животну своју филозофију своје најлепше и најоригиналније дело. Мало мало на орзу руку казује се појам и реч унутрашњи живот и мисли се при том да сваки човек има тај унутрашњи живот самим тим што је човек. Извесни немир у нама извесна одаратност према баналности готови смо рећи: унутрашњи живот. Нешто мало размишљања нешто мало анализе туђег и ретко свога нереда нешто мало читања унутрашњи живот. Уздахнуо неко дубоко унутрашњи живот. Све то међутим обично је покрет реакција мала узбуна спољашњег живота. Једна од тога користи спољашњи живот то јест човек посленик на неком раду и човек у друштву. Унутрашњи живот је друга радионица и друго друштво. У унутрашњем животу човек ради нарочито што је важније трајније и лепше од њега. Ту је човек са радник васионски сарадник Бога. У унутрашњем животу ми под сасвим другим углом видимо себе и свој рад и прерађујемо све што у спољашњем животу радимо. Тај угао је угао религиозног и филозофског посматрања. Крајци тога угла секу се у нама у нашем животу али се продужују и разилазе онамо куда само религиозна и филозофска мисао стиже. Са тим мислима живи човек у унутрашњем животу. Са таквим мислима других људи дружи се човек у унутрашњем животу.

Где налазимо такве мисли и искуства других људи? Налазимо их у ономе што су ти људи дали из унутрашњег живота свога. Шта је то? Неко ће рећи литература. Весумње ако је песма или поезија изашла из унутрашњег живота. Немају сва писци унутрашњи живот нису све странице лепе и врло лепе литературе изашле из унутрашњег живота. Има страница из науке из

природних наука из астрономије пред над којима човек бледи и дрхтје као пред Богом и пред савешћу својом. О филозофији и да не говоримо: велики највећи такмац поезији то је филозофија. Али врхом својим далеко изнад свега тога стоји религија. Не црквена религија него религиозна мисао, ослобођење од свих зависности у спољашњем животу. Зависности наше у спољашњем животу безбројне су али се можда могу сабрано изразити у две добри познате речи у две врло слабо познате суштине. То су: срећа и слава. Поезија овај препуна је тих речи. Филозофија их некад додирује. Религиозна мисао их не познаје. У унутрашњем животу ко унутрашњи живот има такође нема ни среће ни славе. У унутрашњем животу ко га има гледа се види се преображај нашег духа нашег праха у више и више преображај и нашег праха.

Литература је уз живот много крива за веровање да човек до задњег даха срећу тражи за њу живи за њу ради за њу преступе чини.

Литератури је главни предмет човек његове борбе у спољашњем животу и у души његови највиши домети у делу у мисли и у осећању. Чини ми се да литература очистиће човеково велики његов унутрашњи мир усклађувајући га обично злочиним грехом. Како би човек устао сам против себе да би у њему одjekнуо глас Божијег треба да је претходно неред у животу и у души треба да је било крупног разравнотежења. Борис Годунов је дао убити царевну и отео круну. У њему гризе злочин гоне га фурије. Тим путем ће Пушкин написати величанствене редове о грчу у савести и о тужном лику божјем кроз савест:

I

Главна мисао о мојој савести о мистичкој суштини савести наравно из религиозне је области. Али она није потекла из унутрашњег живота. Борис нема унутрашњег живота она је потекла из душе а развила се и подржавана је чисто психолошким процесом. Та мисао о савести у Борису само је визија само идеал она само лебди над амбијентом ужаса и неправданости. Пушкинови стихови су дивни али религиозна поезија нису. Писци имају дар дубоке психологије виде душу са њим врлетима и провалијама приказали су човека ако су приказали велико разравнотежење једнострану моћ човекову оно што тера у врхак да би се утолико сигурније сурвао. То је психологија то није унутрашњи живот. Унутрашњи живот није ни хаос ни турс унутрашњи живот је мир мир и онда над је немир мир у таме смислу да једна надмоћ држи супротне тенденције у хармонији отприлике тако као што су у хармонији два разапета крила где везане и смирене супротне тен

3
тенденције не само држе него и дижу. Унутрашњем животу којег без религиозности и филозофије нема у унутрашњем животу се антиномије држе синтетичу. Срећа и страдања здравље и болест знање и незнање везују се у вину силу у надмоћ која преображава дух и прах човека.